

УДК(UDC) 314.156.2=161.2(4-11/-13)"1919/1939"(09)

ВЛАСЕНКО В. М.

РАДИКАЛЬНО-НАЦІОНАЛІСТИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МІЖВОЄННОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В ПІВДЕННО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ

Охарактеризовано радикально-націоналістичне середовище української політичної еміграції у трьох балканських країнах - Болгарії, Румунії та Югославії. Визначено основні його структурні одиниці - місцеві осередки Організації українських націоналістів та Український фашистський здвиг. Перші діяли в Болгарії та Югославії, другий - лише в Югославії. Проаналізовано діяльність Українського товариства «Просвіта» в Загребі та Українського культурного об'єднання в Болгарії, які перебували під впливом ОУН. В українському емігрантському середовищі в Румунії ОУН не спромоглася створити власні осередки. Вони діяли лише на етнічних українських землях - у Північній Буковині та частині Бессарабії. Розглянуто взаємовідносини різних середовищ української політичної еміграції в регіоні.

Ключові слова: Болгарія, Організація українських націоналістів, політичне середовище, Румунія, українська еміграція, Український фашистський здвиг, Югославія.

Міжвоєнна українська політична еміграція в країнах Південно-Східної Європи - складне суспільно-політичне та соціокультурне явище. Вона мала не тільки строкату соціальну структуру, але і різні світоглядні напрямки щодо української державності. В українській політичній думці того часу в Європі визначилося 5 основних напрямів: національно-демократичний, народницько-соціалістичний, націонал-комуністичний, консервативно-гетьманський та радикально-націоналістичний [1, с. 11]. Проблема існування різних суспільно-політичних середовищ докладно розкрита на рівні політичних центрів еміграції (Австрія, Німеччина, Польща, Франція та Чехословаччина) [1-3], уривчасто - в окремих периферійних осередках, в тому числі в Югославії [4]. Охарактеризовані консервативно-гетьманське та національно-демократичне середовища еміграції в Південно-Східній Європі [5-6]. Але поза увагою дослідників залишилися інші суспільно-політичні середовища. Наша мета - розкрити особливості радикально-націоналістичного середовища української еміграції в таких країнах регіону, як Болгарія, Королівство сербів, хорватів і словенців (КСХС, з 1929 р. - Югославія) та Румунія.

Радикально-націоналістичне середовище української еміграції в країнах Південно-Східної Європи було представлено двома політичними структурами - Організацією українських націоналістів (ОУН) та Українським фашистським здвигом (УФЗ). Перша була поширена серед українських емігрантів в Болгарії й Югославії, друга - лише в Югославії. В Румунії осередки ОУН діяли серед етнічних українців Північної Буковини та Бессарабії, в емігрантському середовищі ідеї українського націоналізму знайшли своє організаційне оформлення лише напередодні Другої світової війни (друга половина 1939 р.).

Власенко Валерій Миколайович - доцент, кандидат історичних наук, Сумський державний університет (Україна). ScopusAuthor ID: 563-3026-3000.

Поразка Української революції 1917-1921 рр., поділ українських етнічних земель іншими державами, обструктивна політика цих держав щодо українського населення, розчарування частини українського суспільства в принципах демократії, занепад українських політичних партій в еміграції, наявність суспільних груп, здатних на самоорганізацію під радикально-націоналістичними гаслами, зростання впливів тоталітарних, право-радикальних рухів в Європі та наявність власної (хоча і слабкої) традиції радикально-націоналістичного мислення сприяли появі націоналістично-радикального середовища [7].

Потужним центром українського націоналістичного руху була Чехословаччина. Місцеві українські право-радикальні націоналістичні групи й організації намагалися поширити свій вплив і на емігрантів у балканських країнах. Так, у другій половині 1920-х рр. Легія українських націоналістів (ЛУН), що виникла у листопаді 1925 р. в Празі, мала свого представника на Балканах [8, с. 52]. В обіжнику Проводу українських націоналістів (ПУН) Э№ 180/27 від 1 травня 1928 р. йшлося про те, що ЦК ЛУН запропонує Проводу кандидатуру відпоручника в Болгарії [9, с. 62]. У додатку до проекту програми I Конгресу українських націоналістів був представлений приблизний реєстр учасників форуму, в якому Григорій Калюжний - делегат від українських націоналістів в КСХС, Зенон Кузеля (проживав у Берліні) - в Румунії, а також представники з Буковини та Бессарабії [9, с. 86; 10, с. 46].

Одним із важливих заходів з об'єднання всіх українських націоналістичних груп в єдину політичну організацію Є. Коновалець вважав видання журналу «Розбудова нації» (РН). У листі до Д. Андрієвського від 17 листопада 1928 р. він писав: «Досі я заступав думку, що раніше, заки приступати до якоїсь ширшої діяльності, треба нам виждати появи щонайменше двох перших чисел РН, зорієнтуватися, яке викликала вона вражіння серед нашого громадянства в краю і за кордоном і доперва після цього начати дальшу працю в поширеному вже масштабі так біля організації українських націоналістів як теж біля підготовки самого конгресу» [11, с. 69].

І дійсно, перше число журналу знайшло схвальні відгуки українських емігрантів в Італії, Франції, Чехословаччині й Югославії. У серпні 1928 р. уенерівець В. Андрієвський, стверджував, що в Загребі існувала невелика група емігрантів - прихильників журналу «Розбудова нації» [12, арк. 267]. Підґрунтям для появи українського націоналістичного руху в Югославії стала діяльність Українського товариства «Просвіта» (УТП) й Української студентської громади в Загребі, до складу яких входили вихідці зі Східної Галичини, та групи українських емігрантів, які поширювали націоналістичні видання «Сурма», «Розбудова нації» в цій балканській країні [13, арк. 291]. Восени 1928 р. представник військового міністра УНР на Балканах і в Туреччині В. Филонович інформував В. Сальського та В. Змієнка про зростання впливу націоналістичних груп та організацій в українському емігрантському середовищі в Болгарії та КСХС [14, арк. 62, 2 3 2 - 2 3 3] . Г. Калюжний намагався схилити на свій бік і прихильників УНР. За його сприяння один із керівників Української громади (УГ) в Белграді

В. Андрієвський навіть умістив на сторінках часопису «Розбудова нації» кореспонденцію про життя українців в Югославії [15, с. 244-246].

28 січня - 3 лютого 1929 р. у Відні відбувся установчий Конгрес українських націоналістів, який завершився створенням Організації українських націоналістів. У його нарадах взяли участь 30 делегатів (членів) з Австрії, Бельгії, Вільного міста Данциг, Німеччини, Франції, Чехословаччини та 2 гостей. Не змогли прибути представники з Люксембургу, Туреччини, США та Югославії, а також із Буковини [8, с. 143; 16, с. 61]. У Конгресі повинен був взяти участь член управи УТП у Белграді Мар'ян Тумир, але через брак відповідних документів він до Відня так і не прибув [10, с. 49].

В оприлюдненому на Конгресі рефераті Петра Кожевникова йшлося про організаційну структуру ОУН. Автор запропонував схему територіального поділу діяльності ОУН, згідно з якою українські етнічні землі поділялися на 11 країв, в тому числі Задністрянський (11-й) з адміністративним центром у Чернівцях (в межах тогочасної Румунії), та 10 теренів, в тому числі Близькосхідний (7-й) з адміністративним центром у Константинополі, до складу якого входили також Болгарія й Югославія. Наступними структурними ланками в краях були округи, на теренах - держави. Первинними ланками були відділи, що діяли на рівні міста, містечка або села, та підвідділи (у великих містах) [10, с. 202-203]. На Близькосхідному терені передбачалося створити відділи в Загребі та Каїрі [9, с. 144]. Запропонована П. Кожевниковим схема організаційної структури ОУН була схвалена Конгресом.

Після завершення установчого форуму розпочалася розбудова організаційної структури ОУН у балканських країнах. З метою відкриття місцевих відділів спочатку призначалися секретарі ОУН, а потім ці країни відвідували члени Проводу. У звіті М. Сціборського про діяльність ПУН з 15 квітня по 1 жовтня 1929 р. зазначалося, що секретарем ОУН в Югославії було призначено Г. Калюжного. Головне його завдання - заснування відділів у Белграді та Загребі. Особливу увагу Організаційна референтура ПУН приділяла Болгарії, оскільки в цій країні, по-перше, була численна військова еміграція, по-друге, велика кількість українців з Кубані, *«праця серед яких є важливою у зв'язку з нашою зовнішньою політикою»*, по-третє, Болгарія розглядалася як потенційний осередок для зв'язку з Україною. У червні 1929 р. країну відвідав член ПУН Леонід Костарів. Секретарем ОУН у цій державі був призначений Іван Коршун [9, с. 195-196; 17, арк. 115, 120].

На нараді членів ПУН та ОУН, що відбулася 15 квітня 1930 р. в Женеві, йшлося про розбудову організаційної структури ОУН в еміграції. На той момент вже було створено 20 відділів з більш ніж 400 членами. Повідомлялося, що І. Коршун об'єднав навколо себе близько 30 осіб (прихильники ОУН). Вони впливали на діяльність УГ в Болгарії, що орієнтувалася на Уряд УНР в еміграції. Для поширення діяльності ОУН в країні І. Коршун пропонував відкрити в Софії бібліотеку-читальню. Керівники ОУН вважали цю пропозицію слушною, проте її реалізацію відклали в часі через брак матеріальних засобів. В Югославії розбудова мережі ОУН дещо загальмувалася. Пояснювалося це, по-перше, недостатніми організаторськими здібностями Г. Калюжного, по-друге, складною

політичною ситуацією в країні після державного перевороту в січні 1929 р., коли король Олександр розпустив парламент, заборонив політичні партії та призупинив дію конституції. Це ускладнило справу поширення журналу «*Розбудова нації*», оскільки поштою дозволялося пересилати одним пакунком не більше одного номера [9, с. 290-291].

У червні 1930 р. М. Сціборський, звітуючи Є. Коновальцю про діяльність ПУН за період з 15 квітня по 30 травня 1930 р., зазначив, що остаточно сформовані і розпочали діяльність 10 відділів ОУН у Бельгії, Данцигу, Люксембурзі, Німеччині, Франції та Чехословаччині, розпочато створення відділів у Болгарії (Софія), Югославії (Загреб, Белград), Австрії, Польщі та Туреччині. За його інформацією, в Болгарії українські емігранти виявили «*велике зацікавлення акцією Проводу*» і тому є «*можливість ведення там праці*». М. Сціборський стверджував, що Уряд УНР розпочав вже організаційну діяльність в балканських країнах і тому з метою перехоплення ініціативи у справі впливу на емігрантське середовище просив відрядити його до Болгарії та Югославії [9, с. 321].

У 1929-1930 рр. ідеологічне протистояння прихильників Уряду УНР та ОУН, що знайшло відображення в партійній періодиці, торкнулося й українських емігрантів у Болгарії. На сторінках «*Тризуба*» та «*Розбудови держави*» було опубліковано низку листів українських емігрантів із цієї країни щодо протистояння в емігрантському середовищі або спростування неправдивої інформації протилежної сторони [18-20]. Посилення впливу націоналістів серед українських емігрантів у Болгарії відзначала і газета «*Незалежність*», що видавалася в Софії прихильниками Українського національного козацького товариства (УНАКОТО). Йшлося про те, що Організація українських націоналістів багаточисельна й активна, має власні друковані засоби і підтримує зв'язок із своїми прихильниками в Україні [21, с. 1; 22, арк. 2].

У жовтні 1930 р. Є. Коновалець наполягав на поширенні впливу ОУН серед еміграції на Балканах. У грудні того ж року секретарям ОУН в Болгарії та Югославії наказувалося надати до кінця року докладні інформації про кількість емігрантів, їхні осередки та можливість поширення в цих країнах націоналістичної преси, зокрема паризького двотижневика «*Незалежність*», що тільки-но був започаткований М. Сціборським [9, с. 361, 362, 371]. Наприкінці 1930 - на початку 1931 рр. В. Андрієвський неодноразово інформував В. Филоновича про залучення до націоналістичного руху та поширення в Югославії видань ОУН «*Розбудова нації*», «*Незалежність*», «*Українське слово*» колишніх членів управи УТП в Белграді і тогочасних керівників УГ в Белграді Г. Шевчика та М. Тумира [22, арк. 35; 23, арк. 5].

Навесні 1931 р. М. Сціборський відзначав, що, незважаючи на призначення секретарів ОУН у Болгарії й Югославії, організаційна робота в цих країнах лише починається. Він запропонував у Болгарії створити мережу поширювачів і дописувачів часопису «*Незалежність*» та паралізувати вплив газети місцевої філії Українського національного козацького товариства (УНАКОТО), а в Югославії у зв'язку з усуненням від обов'язків секретаря ОУН Г. Калюжного справу поширення «*Незалежності*» покласти на М. Тумира. М. Сціборський констатував, що справа розсилки великої кількості

примірників часопису на індивідуальні адреси священників, учителів та урядовців фінансово себе не виправдала і запропонував налагодити продаж газети в Белграді і великих містах країни та організувати збір коштів на пресовий фонд [24, арк. 78, 86].

З метою розбудови організаційної мережі ОУН та мінімізації впливу Уряду УНР на Балканах після перебування там В. Сальського в серпні 1931 р. М. Сціборський відвідав Болгарію. У Софії, Варні та Пловдиві він зустрівся з українськими емігрантами. У столиці та Варні виголосив 4 доповіді про становище українських земель у складі СРСР і Польщі, звинувативши при цьому Уряд УНР у полонофільстві. За свідченням місцевих уенерівських відпоручників та представника військового міністра УНР на Балканах, виступи М. Сціборського справили великий вплив на емігрантів, особливо у Варні [23, арк. 206; 25, арк. 31, 64]. У Пловдиві йому не дали можливості виступити. Для протидії впливу ОУН Б. Цибульський навіть наполягав на терміновому приїзді до Болгарії О. Шульгина [25, арк. 32зв]. Про занепокоєння уенерівців розширенням діяльності ОУН в Болгарії свідчили публікації на сторінках тижневика «Тризуб» [26, с. 14-17] та газети «Незалежність» [27, с. 3-4]. У березні 1934 р. М. Сціборський відвідав Болгарію вдруге [28, арк. 156].

Повертаючись через Югославію, у серпні 1931 р. на белградському вокзалі організаційний референт ПУН мав короткотермінову зустріч із

М. Тумиром [25, арк. 46]. За свідченням члена ОУН Миколи Дутки, який до 1932 р. навчався у Загребському університеті, розбудові організаційної структури ОУН у цій балканській країні заважали суперечки між секретарем ОУН Г. Калюжним, головою управи УТП у Загребі В. Войтанівським та Андрієм Кравцем [13, с. 289, 292].

Одразу після приїзду з Балкан М. Сціборський зустрівся з Є. Коновальцем. Голова Проводу позитивно оцінив діяльність організаційного референта в регіоні. Членам ПУН був надісланий обіжник, в якому йшлося про важливість Болгарії для подальшої діяльності ОУН в регіоні, використання її для зміцнення зав'язків ОУН із прихильниками в радянській Україні, можливість перенесення на цей терен друку партійних видань, в першу чергу «Незалежності», а пізніше і «Розбудови нації». З метою організаційного і технічного забезпечення видання партійної преси з Відня до Софії планувалося відрядити Павла Кашинського. При цьому редакції цих видань залишалися поза межами Болгарії. М. Сціборський запропонував голові ПУН призначити одного з керівників Українського культурного об'єднання (УКО) в Болгарії полковника І. Орлова секретарем ОУН в цій країні [24, с. 123]. Але через недостатні, на думку Д. Андрієвського, організаторські здібності, бажання мати матеріальний зиск від роботи в організації та прихильність до гетьманського руху він так і не обійняв цю посаду [9, с. 290; 11, с. 455].

Невдовзі після поїздки організаційного референта ПУН до Болгарії були здійснені заходи з розширення мережі ОУН у цій країні. З цією метою наприкінці 1931 р. до країни прибув уповноважений ПУН Іван Шиманський (1908-1933), у січні 1932 р. вже в Софії почала виходити газета «Незалежність», а в лютому 1932 р. на базі Українського культурно-

просвітнього товариства ім. Т. Шевченка у Варні відкрився відділ ОУН [24, с. 180-183]. Оскільки навесні 1932 р. з'ясувалося, що вартість видання газети «Незалежність» у Софії та Відні майже тотожна, то влітку того ж року було вирішено видавати її в австрійській столиці [24, с. 210].

І. Шиманський розгорнув діяльність із збільшення кола прихильників ОУН в Болгарії та поширення в країні журналу «Розбудова нації». Але на початку травня 1933 р. за нез'ясованих обставин він покінчив життя самогубством. У жовтні того ж року до Болгарії прибув новий резидент ОУН Микола Ніцкевич. На той час УКО вже цілком перебувало під впливом ОУН [29, арк. 189]. Неодноразово відбувалися спільні засідання управи УКО й осередку ОУН у Софії. Така практика припинилася лише у 1936 р., коли М. Ніцкевич визнав її неефективною. У Болгарії існувало 2 відділи (осередки) ОУН - у Софії та Варні. До складу першого входили Іван Коршун (керівник), Григорій Князєв, Донат Криворучко, Окій Ткаченко, Петро Литвиненко та Тихон Коваленко, другого - Марко Дробаха, В. Коваленко, Терещенко та ще одна особа [30, с. 230-231]. За іншими даними, у Варні діяла група, до якої належали Дробаха, Бондар, Колесник, Терещенко та Фастовець [31, с. 228].

Представники ОУН намагалися поширити свій вплив серед еміграції і в інших містах. М. Ніцкевич неодноразово приїздив до Пловдива, де виголошував доповіді на зборах місцевої УГ. Це дало позитивний результат. Кілька осіб (3-4 чоловіки) вийшло із складу місцевої УГ. Вони створили групу, що підтримувала ОУН [28, арк. 170; 29, арк. 189]. До кінця 1930-х рр. її кількісний склад не змінився. У січні 1938 р. група намагалася об'єднатися з місцевою УГ, але їй відмовили [32, арк. 33].

Члени ОУН підтримували Українське культурне об'єднання в його протистоянні з Українською громадою, що перебувала під впливом Уряду УНР в еміграції. Суперництво цих організацій виявилось у кількох напрямках.

По-перше, прихильники Уряду УНР намагалися очолити загальноукраїнський об'єднувчий рух під гаслом Української Народної Республіки. У червні 1929 р. в Празі відбулася I конференція української еміграції, на якій були представлені різні осередки еміграції в країнах Європи, в тому числі УГ в Болгарії. Це викликало полеміку в емігрантській пресі. На сторінках «Розбудови нації» була опублікована стаття щодо цієї події й участі в ній українських емігрантів з Болгарії [18, с. 246-247]. У відповідь делегат від УГ в Болгарії Б. Цибульський на сторінках «Тризуба» подав свою точку зору на цю проблему [19, с. 16-19]. Українським націоналістам не сподобалося те, що ініціатором у цій справі виступили саме прихильники УНР. У 1931 р. в Бельгії відбулася нарада представників українських організацій за кордоном, яка і започаткувала створення Європейського об'єднання українських організацій на чужині (ЄОУОЧ). Декларацію про його заснування підписали представники 7 українських організацій та їхніх об'єднань у країнах Європи, в тому числі провідні діячі ОУН Д. Андрієвський (Бельгія), І. Рев'юк-Бартович (Литва), Є. Онацький (Італія), а також І. Орлов від УКО в Болгарії [11, с. 246-432]. У документі зазначалося, що об'єднання є позапартійною національно-громадською установою федеративного характеру і має боронити матеріальні й моральні інтереси українців за кордоном [33, с. 1], хоча насправді ОУН спрямовувала його

діяльність [24, с. 208-210].

По-друге, УКО і УГ по-різному оцінювали дії польської влади на території Західної України. Якщо УГ не виявила у цьому питанні активності, то УКО - навпаки. 30 листопада 1930 р. з ініціативи об'єднання відбулися надзвичайні збори («протестне віче») української колонії в Софії щодо польського терору у Східній Галичині. Доповіді виголосили доктор наук Вершинський, І. Орлов, В. Колісниченко, секретарем президії зборів був І. Коршун. Одноголосно була схвалена резолюція про засудження дій польської влади на західноукраїнських землях. Вона була опублікована в українській емігрантській, болгарській і німецькій пресі та розіслана різним впливовим громадським діячам та міжнародним інституціям. Крім того, газета «Независимост» (8.12.1930) передрукувала статтю журналіста Рене Мартеля з цієї проблеми [34, с. 33], а газета «Заря» (14.01.1931) опублікувала відповідь Ф. Полтавціва на закиди редакції російської емігрантської газети «Возрождение» щодо сепаратизму «українських самостійників» у Болгарії й організації УКО «протестного віча» у Софії [35, л. 2].

Представники Уряду УНР в Болгарії Я. Малиновський і В. Филонович визнавали успіхи УКО й ОУН у протистоянні з уенерівськими організаціями та поширення їхнього впливу на українську еміграцію в цій балканській країні [28, арк. 176; 29, арк. 189].

Незважаючи на різні політичні орієнтації, УКО й УГ брали участь в об'єднувчому русі української еміграції в Болгарії, намагаючись очолити його. 14-15 жовтня 1933 р. в Софії з ініціативи УГ відбувся I Конгрес українських організацій у Болгарії, в якому взяли участь 26 делегатів від 10 громадських організацій та Комітету з будівництва Українського дому, в тому числі від УКО в Софії (В. Колісниченко, І. Коршун, П. Литвиненко, Д. Майстренко, М. Ніцкевич) та Бургасі (М. Корниліїв). До президії конгресу увійшли Д. Майстренко (заступник), П. Литвиненко (секретар), мандатної комісії - І. Коршун. Наслідком конгресу стало створення Союзу українських організацій у Болгарії (СУОБ). До складу його управи увійшли Д. Майстренко (заступник), П. Литвиненко (скарбник), ревізійної комісії - М. Корниліїв (голова) [36, с. 30-31].

Але через протистояння націоналістів, уенерівців та гетьманців консолідації української еміграції навколо СУОБ не відбулося. Тому на I делегатському з'їзді, що відбувся 4-5 листопада 1934 р. в Софії, управа Союзу була оновлена. До її складу увійшли М. Корниліїв (голова), Д. Майстренко (заступник, перед з'їздом виконував обов'язки голови), ревізійної комісії - І. Коршун [37, с. 14-16]. Згодом управу СУОБ очолив Д. Майстренко. Але в середині 1930-х рр. протистояння представника УГ уенерівця Я. Малиновського та представника УКО націоналіста М. Ніцкевича за вплив у Союзі закінчилося на користь першого. УКО вийшло зі складу Союзу, який наприкінці 1930-х років припинив своє існування, а на початку Другої світової війни, коли уенерівські організації втратили фінансову допомогу з боку Польщі, частина членів УГ приєдналася до УКО. У 1939 р. після нетривалої кризи УКО відродилося і фактично перетворилося на центральну установу української еміграції в Болгарії [30, с. 231].

На початку 1930-х рр. в Югославії сформувалося два осередки ОУН - в Белграді та Загребі. В Сербії нечисленна група членів ОУН і прихильників «Розбудови нації» намагалася впливати на діяльність громадських організацій української еміграції. До складу управ Українського товариства «Просвіта», Української громади в Белграді та Союзу українських організацій в Югославії входили оунівці Г. Шевчик та М. Тумир. Але у 1932 р. югославська влада заборонила УТП в Белграді. Тому, за словами В. Андрієвського, «націоналісти хочуть захопити у свої руки управу Білгородської Громади, а після, на конгресі Союзу, і управу Союзу» [38, арк. 62зв]. Через непорозуміння між керівниками уенерівських громадських організацій, амбіції В. Андрієвського щодо головування в Союзі й узгоджені дії прихильників ОУН на І з'їзді СУОЮ у жовтні 1933 р. вони досягли позитивного результату. При невеликій кількості своїх делегатів Г. Шевчика обрали головою управи Союзу, М. Тумира - секретарем, тоді як уенерівці, які мали абсолютну більшість делегатів, отримали посади заступника голови (В. Андрієвський) та члена управи (П. Чорний) [28, арк. 18зв, 24, 44]. Посиленню впливу націоналістів в емігрантському середовищі в Югославії взагалі та в Союзі зокрема, як зазначали прихильники Уряду УНР, сприяли поширення націоналістичної преси, перебування в Югославії одного з провідних діячів ОУН Олега Ольжича та короткотермінові відвідини країни М. Сціборським та В. Мартинцем (1934 р.). Націоналісти вкотре намагалися привернути на свій бік одного з провідних діячів уенерівського руху в Югославії В. Андрієвського, запропонувавши йому посаду секретаря ОУН в цій країні, але той відмовився [28, арк. 45, 128].

Зауважимо, що О. Ольжич брав участь в археологічних експедиціях Гарвардського університету (1932 р.) під керівництвом професора Роберта Еріха (*Robert Ehrich*) й інших наукових установ (1933 р.) в Югославії [39, с. 52; 40, с. 11-12], а в 1934 р. вивчав археологічні експонати неолітичної доби в Белградському музеї [38, арк. 128; 41, с. 136, 138].

У грудні 1934 р. на черговій конференції СУОЮ белградський відділ ОУН намагався цілком поставити під свій контроль Союз шляхом залучення до його складу УТП в Загребі, яке разом із своїми філіями мало більше 600 членів, та Український драматичний гурток у Белграді. Обидві організації перебували під контролем оунівців. Але уенерівці добилися того, що конференція була визнана такою, що не відбулася [42, арк. 23зв-26]. Через рік члени ОУН змушені були вийти зі складу Союзу.

До кінця 1930-х рр. відділ ОУН в Белграді так і не зміг очолити українські громадські організації в Сербії. Громади і товариства в Белграді, Великому Бечкереку, Новому Саді і Смедереві та СУОЮ залишилися під впливом Уряду УНР в еміграції. За даними відділу державної безпеки МВС Югославії, у 1939 р. керівником відділу Організації українських націоналістів у Белграді був Іван Будз [43, л. 2].

Більш активно діяв відділ ОУН у Загребі. Цьому, на думку самих емігрантів, сприяло те, що, по-перше, в Загребському університеті навчалася численна група національно свідомої галицької молоді й українських емігрантів, по-друге, умови для діяльності української еміграції в Хорватії були кращими, ніж у Сербії, де влада толерувала російську еміграцію [29, арк. 213],

по-третє, у Хорватії служило чимало греко-католицьких священників, які за направленням Д. Няраді закінчили богословські студії у Львові і повернулися до Югославії, за висловом члена ОУН Є. Мацяха, *«хоч і не організованими, але в дослівному цього слова значенні - українськими націоналістами»* [44, с. 52].

Провідником (секретарем) відділу був Василь Войтанівський (псевдо - Горохівський). Він брав участь у II Великому Зборі ОУН, що відбувся 27 серпня 1939 р. у Римі, та входив до складу ідеологічно-політичної (голова М. Сціборський), організаційної (голова Я. Макар-Барановський) та резолюційної (голова Я. Стецько) комісій цього партійного форуму [45, с. 8].

Наприкінці 1930-х рр. відділ об'єднував близько 200-250 осіб (членів та активних прихильників) [46, с. 296] і підтримував постійний зв'язок з ПУН через організаційного референта М. Сціборського та секретаря ПУН Я. Макара-Барановського. Найбільш активними членами ОУН у Хорватії були Йосип Коропей, Володимир Кранський, Євген Мацях, Михайло Степчишин, Іван Яцусь та інші. Відділ поділявся на ланки по декілька осіб (членів) в кожній. Збори ланки відбувалися щотижня або частіше (за потребою). Праця в ланках велася за такими напрямками: ідеологічно-політичний, військово-теоретичний та громадський. Перший передбачав вивчення націоналістичної літератури, наприклад, творів М. Сціборського *«Земельне питання»*, *«Націократія»* або історії державно-політичної думки від Платона до Г. Гегеля, устрою і статуту ОУН, націоналістичної преси та комунікатів ПУН. Крім того, за завданням В. Войтанівського члени ланки/відділу готували для обговорення певні політичні питання. Другий напрямок передбачав військово-теоретичний вишкіл за підручниками з військової справи, третій - активну діяльність у громадських організаціях [47, с. 59-61].

У Хорватії публічну діяльність ОУН здійснювала через УТП у Загребі, управу якого очолював В. Войтанівський. Він залучив на свій бік частину українських студентів, які здійснювали культурно-освітню і політичну діяльність в українсько-русинському середовищі в Хорватії, Боснії, Бачці та Сремі. Вони організовували у філіях УТП дитячі ясла, освітні курси, відзначали національні і державні свята - Шевченківські дні, Свято Незалежності України, проголошення ЗУНР, Акт Злуки УНР і ЗУНР, вшанування загиблих українських вояків під Крутами і Базаром тощо. На сторінках *«Вісника Українського Товариства Просвіта»* (1936-1939 рр.) публікувалася інформація про різноманітні заходи УТП та велася полеміка з тими громадськими силами, які не хотіли політизації українсько-русинського середовища в Югославії [48, с. 111-114, 122-127, 129-133]. Активним провідником націоналістичних ідей на території Бачки і Срему був о. Микола Бучко. Він був спочатку редактором місцевого тижневика *«Руски новини»*, а потім націоналістичного видання *«Думка»*. За свідченням З. Книша, *«вислідом його праці було те, що молодь Бачки і Срему пішла національним українським шляхом, відвертаючися від традицій попереднього покоління, що частинно тяготіло до Мадяричини, а частинно почало потопати в хорватському морі»* [47, с. 62]. Члени ОУН й УТП публікували на сторінках хорватської преси матеріали про українців, українсько-хорватські зв'язки, огляди української преси про Хорватію, український національно-визвольний рух та участь у ньому молоді [49-51].

Провід ОУН мав гарні взаємовідносини із керівництвом Хорватської революційної організації «Усташі» (*Ustashe – Hrvatska revolucionarna organizacija*) на чолі з Анте Павелічем (Поглавнік), що була заснована 7 січня 1929 р. в Загребі. У 1932 р. у Бюлетені Крайової Екзекутиви на Західноукраїнських землях йшлося про розширення співпраці з організацією усташів [46, с. 295]. Українські націоналістичні видання публікували матеріали про рух усташів [52, с. 7-9]. Важливу роль у налагодженні взаємовідносин українських і хорватських націоналістів відіграв знаний у хорватських політичних колах В. Войтанівський. За даними З. Книша, він був членом таємної (імовірно, масонської) організації - Братство «*Брати хорватського дракону*» (*Družba «Braća Hrvatskoga Zmaja»*), до якого належала майже вся тогочасна інтелектуальна еліта Хорватії [47, с. 63].

Актуалізації ідей організованого українського націоналізму в українсько-русинському середовищі в Югославії сприяли дві події - Роттердамська трагедія 1938 р. та спроба українців Закарпаття створити незалежну державу восени 1938 - навесні 1939 рр.

Убивство 23 травня 1938 р. в Роттердамі керівника ОУН Євгена Коновальця знайшло свій відгомін і в Хорватії. Актентат агенту НКВС П. Судоплатова викликав потрясіння серед українців у Хорватії, яке згодом «*знайшло свій вислів у масових жалібних урочистостях*» [44, с. 53]. Наступного року під егідою УТП у Загребі відділ ОУН організував збір коштів у Фонд Євгена Коновальця. Було зібрано близько 450 динарів. Зауважимо, що у грудні 1939 р. було вшановано пам'ять членів ОУН Василя Біласа та Дмитра Данилишина, які у серпні 1931 р. в Трускавці здійснили збройний напад, внаслідок якого був вбитий польський державний і політичний діяч Тадеуш Голувко [53, с. 66-67].

Події, пов'язані з набуттям автономії Підкарпатської Русі у складі Чехо-Словацької Республіки (ЧСР) та проголошенням 15 березня 1939 р. незалежності Карпатської України, викликали велике зацікавлення в українсько-русинському середовищі в Югославії, оскільки Закарпаття (Срібна Земля, Горніца) було батьківщиною русинів/українців, які в середині XVIII ст. оселилися спочатку у Воеводині, а звідти частина з них переселилися до Хорватії та Боснії. Інтерес до подій на Закарпатті ще більше посилювався після того, як місцевого єпископа д-ра Д. Няраді перевели з Крижевацької єпархії до Хуста, де він обійняв посаду Апостольського адміністратора для 280 парафій Мукачівської греко-католицької єпархії на землях, що залишилися у складі Словаччини і Підкарпатської Русі, пізніше - Карпатської України. Зі створенням у листопаді 1938 р. на базі націоналістичної «*Української національної оборони*» Організації народної оборони «*Карпатська Січ*» (ОНОКС) деякі українські емігранти в Югославії виявили бажання записатися до цієї напіввійськової організації, подавши листи-заяви до управи УТП у Загребі [44, с. 54]. У 1939 р. зусиллями членів УТП і відділу ОУН у Загребі було організовано збір коштів у Фонд Карпатської України. Надійшло 4326 динарів [53, с. 66-67].

Чимало зусиль доклали відділ ОУН й УТП у Загребі для полегшення побуту біженців із Карпатської України - своїх побратимів, військових і

цивільних осіб. Основну масу біженців прийняли русини й українці Руського Керестура. Президент Карпатської України отримав *«точесну варту і діловий секретаріат»*. Під час перебування в місті А. Волошина, деяких урядовців і депутатів Союму й особливо після повернення єпископа Д. Няраді місцева громадськість дізналася про роль ОУН у розбудові та захисті Карпатської України. Члени відділу ОУН у Загребі сприяли налагодженню контактів з іноземними дипломатичними установами. Під час зустрічей із дипломатами йшлося також і про переїзд А. Волошина до Лондона. В українсько-русинському середовищі Югославії тема Карпатської України залишалася актуальною до початку Другої світової війни. Учасники оборони Срібної Землі та члени відділу ОУН у Хорватії розповідали співвітчизникам про пробудження Закарпаття, його розвиток, діяльність Просвіти, партій, українських націоналістів, боротьбу Карпатської Січі тощо. Наголошувалося на тому, що єдиний фактор у протистоянні з усіма ворогами - український націоналізм (як ідея, світогляд, рух і ОУН). Це, на думку Є. Мацяха, сприяло збільшенню числа прихильників націоналізму та членів ОУН в Югославії [44, с. 55-56].

Другою політичною організацією радикально-націоналістичного середовища української еміграції в Південно-Східній Європі був Український фашистський здвиг (УФЗ). Він виник у середині 1930-х рр. і діяв лише в Югославії. Це була нелегальна політична організація [43, л. 2], що складалася переважно з емігрантів із Наддніпрянської України, які прибули до Югославії у складі армії П. Врангеля. Спочатку УФЗ співпрацював з ОУН. Мав тотожне з нею гасло *«Один до одного»* та схожу емблему - Тризуб (автор - Роберт Лісовський). У 1936 р. суперечка між двома організаціями щодо емблеми була врегульована. Емблемою ОУН був стилізований золотий тризуб із середнім елементом у формі двосічного меча спочатку на білому, а потім на синьому щиті із золотою смужкою. Часто використовувався лише тризуб з мечем без щита, наприклад, на титулі журналу *«Розбудова нації»*. Зауважимо, що після II Великого Збору ОУН(б), що відбувся 1-4 квітня 1941 р. у Кракові, символіка цієї гілки ОУН змінилася. Емблемою УФЗ був подібної форми тризуб на фоні хреста темного кольору.

Інформації про склад, структуру та діяльність УФЗ небагато. Так, на сторінках паризького тижневика *«Тризуб»* матеріал про УФЗ вперше був опублікований у листопаді 1936 р. Це була реакція на появу універсалу від 19 серпня 1936 р. нової політичної організації. Програмний документ УФЗ розглядався уенерівцями як провокація, оскільки у додатку до нього йшлося про організатора Запорозького корпусу Петра Болбочана, який *«в тяжкий час наїзду червоних і білих катів на наш рідний край... був злочинно забитий агентами республіканської влади УНР»*. Припускалося, що це була чергова завуальована спроба *«совітів»* випробувати єдність української еміграції [54, с. 9-10].

Вдруге тижневик *«Тризуб»* звернувся до теми УФЗ в лютому 1937 р. Це був розлогий матеріал голови управи СУОЮ П. Чорного про програмні документи та керівництво нещодавно посталої політичної організації. Головою УФЗ був торговець Левко Богунець. У першій половині 1930-х рр. він мав дещо інші ім'я та прізвище - Леонід Лебідь-Баганець, а у 1920-х рр. у російського військового агента в Белграді був зареєстрований як Леонід

Баганцов. На думку П. Чорного, змінюючи прізвище Баганець на Богунець, імовірно, «*підбирався він до історичної постаті Богуна*» - сподвижника гетьмана Богдана Хмельницького. В універсалах УФЗ Л. Богунець іменувався «*головою самостійної суверенної Української Держави фашистського здвигу*» (ССУДФЗ). Керівним органом організації була Головна Рада УФЗ або Головна Рада ССУДФЗ. При ній діяли політичний, адміністративний, військовий та інші відділи. Мета і головні завдання УФЗ були викладені в універсалі Головної Ради УФЗ від 19 серпня 1936 р. та відозві політичного відділу від 26 серпня того ж року [55, с. 14-15]. Штаб УФЗ, як випливало з оголошення в белградській газеті «*Политика*», перебував за адресою: Београд, ул. Краля Александра, 112 [56, с. 27]. В цьому будинку було декілька крамниць, в тому числі і з продажу одягу під назвою «*Україна*» (належала Л. Богунцю). Саме там і відбувалися засідання керівників УФЗ, серед яких були «*міністр закордонних і внутрішніх справ*» та «*військовий міністр*» [55, с. 16-17].

Уривчасті дані про УФЗ наводять російські емігранти в Югославії, наголошуючи на тому, що організація була виключно німецької орієнтації і беззастережно критикувала як полонофільські організації, тобто ті, які підтримували Уряд УНР в еміграції, так і ОУН, яка нібито скомпрометувала себе перед німцями. Стверджувалося, що Л. Богунець мав зв'язки з німецькими політиками, й, імовірно, з німецькою розвідувальною службою [57, с. 460].

У січні 1939 р. УФЗ започаткував видання друкованого органу – щомісячника «*За Україну*». Його власником був Л. Богунець, головним редактором - Петро Полубинський. Друкувалися статті В. Кривоноса, Я. Кравченка, В. Млинера, А. Смілого, С. Вовка та інших. Імовірно, частина статей підписана псевдонімами, а деякі статті - криптонімами (Б., В. Б., В. М., В. С., М. С., О. Го, С. Ст. та інші). Адреса редакції: Београд, ул. Краля Александра, 112. У першому номері журналу була викладена програма УФЗ, що складалася із 17 пунктів, а саме:

1. Україна - українцям.
2. Знищення більшовицької влади III інтернаціоналу.
3. Визволення з-під чужих окупацій всіх частин Української Землі.
4. Самостійна, не від кого незалежна, Соборна Українська держава.
5. Сильна національна влада з участю в кермі всіх представників українського суспільства.
6. Автокефалія Української Православної Церкви. Свобода для всіх інших християнських віросповідань в грядущих державних законів, одначе без права підпорядкування чужоземним церковним зверхникам. Українська Православна Автокефальна Церква та інші, признані державними законами християнські віросповідання, стоять на службі Державі і Народу.
7. Знищення всіх політичних партій.
8. Виховання українського суспільства в дусі жертвенного патріотизму та громадської дисципліни.
9. Розвиток національної культури.
10. Примусова загальна і фахова освіта.
11. Знищення ворожої і взагалі чужоземної колонізації.
12. Вивласнення без скупку панських земельних маєтків.

13. Вся земля працюючим селянам на основі приватної і громадської трудової власності.

14. Націоналізація вирішальних галузей промислу в цілях незалежного народного господарства. Всякі концесії чужинцям в промислі, рільництві та інших галузях державно-господарчого життя абсолютно виключені.

15. Приватний почин у тих ділянках промислового виробництва й торгівлі, де він виправдовується інтересами Держави і суспільства.

16. Організація робітництва в корпорації в цілях захисту його інтересів.

17. Усіх громадян неукраїнської народності на основі окремих державних законів унормувати під взглядом державної приналежності. З того правила безумовно виключені жиди й ті, що коли будь в тих чи інших формах працювали на шкоду Українського Народу й Української Державности [58, арк. 4-4зв].

На сторінках журналу піддавалася критиці політичні опоненти УФЗ - Уряд УНР в еміграції за орієнтацію на Польщу, ОУН щодо подій у листопаді 1938 р. - березні 1939 р. на Закарпатті [59, с. 3-11], гетьманський рух щодо подій 1918 р. в Україні [60, с. 12-20], російська радянська влада [61, с. 1-9]. Публікувалися статті про фашизм взагалі й український фашизм зокрема - «Наші завдання» С. Вовка, «Проблеми українського фашизму» М. С. [58, арк. 7-10], «Фашизм переможе» В. Б. [62, арк. 2-5зв], а також численні статті з історії гетьманщини XVII-XVIII ст. та Української революції 1917-1921 рр.

На початку німецької окупації Югославії УФЗ була розпущена і припинила своє існування. Відірваний, за словами К. Бондаренка, від українських реалій, УФЗ не зміг перетворитися на потужну політичну силу. В Україні була знищена більшовиками соціальна база (середній клас) фашистського руху та встановлено жорсткий репресивний режим [63, с. 79].

У міжвоєнний період на території так званої старої Румунії, де проживала переважна частина українських емігрантів, осередків таких праворадикальних націоналістичних організацій, як УВО, ЛУН та інші, що згодом склали основу ОУН, не існувало. Про це свідчили як політичні опоненти ОУН в емігрантському середовищі, наприклад, В. Трепке [64, арк. 62], так і керівники націоналістичного руху на Буковині, зокрема, Д. Квітковський-Квітка [65, с. 561]. Перші місцеві націоналістичні формації «Легіон українських революціонерів» (керівник О. Зибачинський) і «Местники України» (Д. Квітковський та І. Григорович), що виникли відповідно у 1930 і 1932 рр., згодом встановили зв'язок із Проводом ОУН і 1934 р. увійшли до складу цієї організації, а О. Зибачинський став крайовим провідником ОУН на Буковину, Бессарабію і Мармарошину. Друкованими органами націоналістичного руху на Буковині були місячник «Самостійна думка» та тижневик «Самостійність». Члени редакції й адміністрації обох видань належали до ОУН [65, с. 567-569]. На сторінках місячника публікувалися праці провідних діячів ОУН Д. Андрієвського, В. Мартинця, Є. Онацького, М. Сціборського, О. Ольжича, а також члена ОУН в Болгарії Д. Криворучка [66-67].

У 1934, 1936 та 1938 рр. Румунію відвідав один із провідників ОУН О. Ольжич. Зазвичай зупинявся в Бухаресті у родині Русових. Із науковцем (іхтіолог) і громадським діячем української еміграції Юрієм Русовим він був знайомий ще з дитинства, потім приятелював у Празі, коли навчався в

Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова й Українському вільному університеті. З Наталією Геркен-Русовою мав спільні проекти щодо організації вистав «авангардно-героїчного театру "Аполло мілітанс"» у 1937-1939 рр. в Празі та оформлення національних свят (Державності, 1 Листопада, Чорного моря та інших) у героїчному стилі [68, с. 64; 69, с. 79]. Звідси через Буковину декілька разів їздив до Львова, де зустрічався з Д. Донцовим [70, с. 159-160]. Короткотермінові відвідини Буковини О. Ольжич використав і для роботи в Чернівецькому музеї, де вивчав матеріали археологічних розкопок стоянки трипільської культури у с. Шипинці [40, с. 11; 71-72], та обговорення редакційних справ місячника «Самосійна думка». У 1934-1937 рр. О. Ольжич, перебуваючи у Празі, був фактичним редактором цього видання [73, с. 47], що підтвердив й один із його редакторів Д. Квітковський [65, с. 569].

У 1939 р. на запрошення родини Русових до Бухареста прибув головний ідеолог українського інтегрального націоналізму Д. Донцов. У 1940-1941 рр. спільними зусиллями Д. Донцова, Ю. Русова та Н. Геркен-Русової в Бухаресті виходив журнал «Батава», на титульній сторінці якого було зазначено: «журнал національного традиціоналізму». Д. Донцов неодноразово зустрічався з групою Василя Мельника у складі Української громади в Бухаресті та членами місцевого осередку Українського союзу гетьманців державників на чолі з М. Ярошом, пропагуючи ідеї націоналізму. Згодом обидві групи встановили зв'язок із ОУН, а група В. Мельника - ще і з румунською право-радикальною організацією «Залізна гвардія» [64, арк. 212]. У 1940 р. до групи В. Мельника входили К. Антошко, В. Бережний, С. Богданович, І. Дробіт, М. Пилипенко, І. Пищенко, Н. Теленкевич, О. Шван [64, арк. 114-118, 363]. Частина з них стала членами ОУН, решта підтримувала зв'язок із ОУН та діяла за її вказівками.

Про свої зустрічі у 1939-1940 рр. із членами осередку ОУН на Буковині свідчив на допитах у Головному управлінні «СМЕРШ» представник військового міністра УНР в Румунії Гнат Порохівський. Йшлося про керівників і членів цього осередку Ореста Масікевича, Івана Григоровича [64, арк. 107, 160], Жуковського, Кварковського (імовірно, Квітковський), Юрія Фурмана та Якубовича [74, арк. 125-126].

Отже, радикально-націоналістичне середовище української політичної еміграції в Болгарії та Югославії не було численним, але поступово ставало впливовою силою серед емігрантів. Було представлено Організацією українських націоналістів та Українським фашистським здвигом. Найбільш активним і згуртованим був осередок Організації українських націоналістів у Хорватії. Його голова В. Войтанівський входив до керівного складу ОУН, брав участь в її конференціях. Представники радикально-націоналістичного середовища діяли серед емігрантського загалу через громадські організації – Українське товариство «Просвіта» в Загребі та Українське культурне об'єднання в Болгарії. УФЗ не виявила активності серед еміграції і діяла лише на території Сербії. В Румунії ОУН так і не спромоглася створити власну мережу в емігрантському середовищі, але активно діяла на українських етнічних землях, що перебували в її складі у міжвоєнний період.

1. Політична історія України. XX століття: У 6 т. / Редкол.: І. Ф. Курас (голова) та ін. - К.: Генеза, 2002-2006. - Т. 5: Українці за межами УРСР (1918-1940) / Керівник тому В. П. Трошинський. - К., 2003. - 720 с.
2. *Трошинський В. П.* Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / В. П. Трошинський. - К.: Інтел, 1994. - 259 с.
3. *Піскун В.* Політичний вибір української еміграції (20-ті роки XX століття) / В. Піскун. - К.: МП «Леся», 2006. - 672 с.
4. *Козлитин В. Д.* Русская и украинская эмиграция в Югославии (1919-1945 гг.) / В. Д. Козлитин. - Харьков: РА, 1996. - 476 с.
5. *Власенко В. М.* Консервативно-гетьманське середовище міжвоєнної української еміграції в країнах Південно-Східної Європи (1918-1939) / В. М. Власенко // Сумський історико-архівний журнал. - 2015. - № XXV. - С. 56-67.
6. *Власенко В. М.* Національно-демократичне середовище міжвоєнної української еміграції в країнах Південно-Східної Європи / В. М. Власенко // Сумська старовина. - 2016. - № XLVIII. - С. 25-49.
7. *Касьянов Г.* До питання про ідеологію Організації українських націоналістів [Електронний ресурс] // Українська правда. Історична правда [веб-сайт]. - 16.01.2012. - URL: <http://www.istpravda.com.ua/research/2012/01/16/55531/> - Назва з екрану (28.03.2016).
8. *Книш З.* При джерелах українського організованого націоналізму / З. Книш; передмова Д. Квітковського. - Торонто: Срібна Сурма, 1970. - 186 с.
9. Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів. - К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2005. - Т. 1: 1927-1930 / Упоряд. Ю. Черченко, О. Кучерук. - 480 с.
10. Конгрес Українських Націоналістів 1929 р.: документи і матеріали. - Львів, 2006. - 420 с.
11. Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів. - К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2007. - Т. 2. - Ч. 2: Листування Є. Коновальця з Д. Андрієвським (1927-1934 рр.) / Упоряд. Ю. Черченко; наук ред. Н. Миронець. - 536 с.
12. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО), ф. 269, оп. 2, спр. 269.
13. *Мандрик М.* Український націоналізм: становлення у міжвоєнну добу / М. Мандрик; Фондація ім. О. Ольжича в Канаді. - К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2006. - 351 с.
14. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 270.
15. *М. ір.* З життя української еміграції в Югославії // Розбудова нації. - 1929. - Ч. 6-7 (18-19). - С. 244-246.
16. Звідомлення Конгресу Українських Націоналістів // Розбудова Нації. - Прага, 1929. - Ч. 1-2 (13-14). - С. 61.
17. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 274.
18. *Націоналіст.* Лист з Болгарії // Розбудова нації. - 1929. - Ч. 6-7. - С. 246-247.
19. *Цибульський Б.* Лист із Болгарії // Тризуб. - 1929. - Ч. 36. - С. 16-19.
20. Хроніка. В Болгарії. *Ворскленко І.* Пишуть з Болгарії // Тризуб. - 1930. - Ч. 48. - С. 27.
21. Украинския въпрос // Независимост. - София, 1930. - 30 юлий. - С. 1.
22. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 276.
23. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 277.
24. Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів. - К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2005. - Т. 2. - Ч. 1: 1931-1934 / Упоряд. Ю. Черченко, наук. ред. Н. Миронець. - К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2010. - 464 с.
25. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 277а.
26. *Незалежний.* Лист з Болгарії // Тризуб. - 1931. - Ч. 41. - С. 14-17.
27. Болгарія // Незалежність. - Париж, 1931. - Ч. 16-17 (15 жовтня). - С. 3-4.
28. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 278.
29. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 282.
30. *Живюк А.* Між ендеками й більшовиками: Микола Ніцкевич в українському націоналістичному русі 1920-1940-х рр. / А. Живюк // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. - 2010. - № 2 (35). - С. 212-236.
31. *Мангачев П.* Украинската емиграция в България през периода между двете световни войни (1918 г. - 1944 г.) / П. Мангачев. - София: Колбис, 2011. - 321 с.
32. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 283.
33. Об'єднання українських організацій за кордоном // Розбудова нації. - 1932. - Ч. 1-2. - С. 1.

34. *Кульчицький Є.* Перша пластова еміграція // Пластовий шлях. - Мюнхен, 1951. - Ч. 5. - С. 29-35.
35. Централен державен архив на Република България (ЦДАБ), ф. 1717К, оп. 2, а.е. 347.
36. Хроніка. В Болгарії. *Картилівський Г.* 1-й український конгрес у Софії // Тризуб. - Париж, 1933. - № 41. - С. 30-31.
37. *Малинівський Я.* Перший делегатський з'їзд Союзу Українських Організацій в Болгарії (Лист із Софії) // Тризуб. - Париж, 1935. - Ч. 3-4. - С. 14-16.
38. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 279.
39. *Винар Л.* Наукова діяльність Д-ра Олега Кандиби / Л. Винар // Український історик. - 1985. - Ч. 1-4 (85-88). - Т. 22. - С. 49-74.
40. *Наріжний С.* 15 літ діяльності Українського історично-філологічного товариства в Празі (1923-1938) / С. Наріжний. - Прага, 1940. - 15 с.
41. *Кандиба О.* Техніка посудин на нізці в пасковій кераміці / О. Кандиба // Український історик. - 1985. - Ч. 1-4 (85-88). - С. 136-140.
42. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 280.
43. HR-NDA, f. 1357, kut. 2, br. 46387 (1939).
44. *Мацяк Є.* Українці в Хорватії / Є. Мацяк // Українці Хорватії. Матеріали і документи = *Украјинци Hrvatskeј. Materiali i dokumenti.* - Загреб: Grafika, 2002. - Кн. 1. - С. 51-61.
45. *Книш З.* Перед походом на Схід. Спогади й матеріали до діяння Організації Українських Націоналістів у 1939-1941 роках / З. Книш. - Ч. 1. - Торонто: Срібна Сурма, [б. р.]. - 187 с.
46. *Марискевич Т. Г.* Стосунки ОУН з «малими» європейськими державами та організаціями право-радикального спрямування / Т. Г. Марискевич // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: зб. тез доповідей X наук.-практ. конф., 31 березня - 5 квітня 2014 р. - Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. - С. 293-296.
47. *Книш З.* Перед походом на Схід. Спогади й матеріали до діяння Організації Українських Націоналістів у 1939-1941 роках / З. Книш. - Ч. 2. - Торонто: Срібна Сурма, [б. р.]. - 191 с.
48. 3 журналів і книжок // Матеріали до історії українців у Боснії. - Т. 5 / Укладач і ред. о. д-р Р. Мизь; «Руске слово», Греко-католицька парафія св. Петра і Павла. - Новий Сад, 2008. - С. 109-218.
49. *Stepčyšin M.* Ukrajinski sveučilištarac u službi nacije / M. Stepčyšin // Hrvatska smotra. - Zagreb, 1936. - Br. 3. - S. 56-61.
50. *V[oјtaniвskij] V.* Ukrajinci o nama // Hrvatska smotra. - Zagreb, 1936. - Br. 4. - S. 136.
51. *V[oјtaniвskij] V.* Ukrajinci o nama // Hrvatska smotra. - Zagreb, 1937. - Br. 2. - S. 127-128.
52. Боротьба хорватів за волю // Сурма. - 1934. - Ч. 1-2 (75-76). - С. 7-9.
53. *Liškij B.* Djelovanje ukrajinskoh društva «Prosvita» iz Zagreba među Ukrajincima u Bosni i Hercegovini između dvaju ratova. - С. 53-67.
54. 3 преси // Тризуб. - Париж, 1936. - Ч. 39. - С. 8-10.
55. *Чорний П.* «Пошилися в дурні» / П. Чорний // Тризуб. - Париж, 1937. - Ч. 7-8. - С. 13-18.
56. Друштва и установе // Политика. - Београд, 1936. - Бр. 10224 (8 новембар). - С. 27.
57. Белоемиграція у Югославії: 1918-1941. Т. 1 / Приредили Т. Миленковић, М. Павловић; Институт за савремену историју. - Београд: Фото Футура, 2006. - 506 с.
58. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), ф. 4465, оп. 1, спр. 196.
59. *Кривоніс В.* Відповідь брехачам / В. Кривоніс // За Україну. - Белград, 1939. - Ч. 5. - С. 3-11.
60. *Кравченко Я.* Скоропадщина / Я. Кравченко // За Україну. - Белград, 1939. - Ч. 5. - С. 12-20.
61. *Кривоніс В.* Московський імперіялізм й український фашизм / В. Кривоніс // За Україну. - Белград, 1939. - Ч. 6. - С. 1-9.
62. ЦДАВО, ф. 4465, оп. 1, спр. 197.
63. *Бондаренко К.* Фашизм в Україні. До історії проблеми / К. Бондаренко // Українські варіанти [електронна версія]. - 1997. - № 2. - С. 79. URL: <http://joanerges.livejournal.com/348951.html?thread=2895639>
64. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ), ф. 5, спр. 26440, т. 1.
65. *Квітковський-Квітка Д.* Євген Коновалець і Буковина / Д. Квітковський-Квітка / Євген Коновалець та його доба. - Мюнхен: Видання Фондації ім. Євгена Коновальця, 1974. - С. 561-576.
66. *Криворучко Д.* Москва без маски / Д. Криворучко // Самостійна думка. - 1935. -

- Ч. 2-3. - С. 138-142.
 67. *Криворучко Д.* Присвята / Д. Криворучко // Самостійна думка. - 1936. - Ч. 9-12. - С. 397.
 68. *Русов Ю.* Поезія визвольних змагань / Ю. Русов. - Торонто: На варті, 1954. - 110 с.
 69. *Маруняк В.* Культурна референтура ПУН в роках 1937-1942 / В. Маруняк // Український історик. - 1985. - Ч. 1-4 (85-88). - Т. 22. - С. 75-80.
 70. *Штогрин Д.* Листи про Кандибу / Д. Штогрин // Український історик. - 1985. - Ч. 1-4 (85-88). - Т. 22. - С. 157-183.
 71. *Kandyba O.* Schipenitz. Kunst und Gerate eines neolithischen Dorfes / O. Kandyba. - Wien: Schroll, 1937. - 156 s.
 72. *Кандиба О.* Шипинці. Мистецтво та знаряддя неолітичного селища / О. Кандиба, пер. з нім. - Чернівці: Букрек, 2004. - 156 с.
 73. *Антонович М.* Др. Олег Кандиба / М. Антонович // Український історик. - 1985. - Ч. 1-4 (85-88). - Т. 22. - С. 46-48.
 74. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 26440, т. 2.

References

1. Politychna istorija Ukrai'ny. HH stolittja: U 6 t. / Redkol.: I. F. Kuras (golova) ta in. - K.: Geneza, 2002-2006. - T. 5: Ukrai'nci za mezhamy URSS (1918-1940) / Kerivnyk tomu V. P. Troshhyn's'kyj. - K., 2003. - 720 s.
2. Troshhyn's'kyj V. P. Mizhvojenna ukrai'ns'ka emigracija v Jevropi jak istorychne i social'no-politychne javyshhe / V. P. Troshhyn's'kyj. - K.: Intel, 1994. - 259 s.
3. Piskun V. Politychnyj vybir ukrai'ns'koi' emigracii' (20-ti roky HH stolittja) / V. Piskun. - K.: MP «Lesja», 2006. - 672 s.
4. Kozlitiin V. D. Russkaja i ukrainskaja jemigracija v Jugoslavii (1919-1945 gg.) / V. D. Kozlitiin. - Har'kov: RA, 1996. - 476 s.
5. Vlasenko V. M. Konservativno-get'mans'ke seredovishhe mizhvoennoi' ukrai'ns'koi' emigracii' v krajinah Pivdenno-Shidnoi' Evropi (1918-1939) / V. M. Vlasenko // Sums'kij istoriko-arhivnij zhurnal. - 2015. - № XXV. - S. 56-67.
6. Vlasenko V. M. Nacional'no-demokratichne seredovishhe mizhvoennoi' ukrai'ns'koi' emigracii' v krajinah Pivdenno-Shidnoi' Evropi / V. M. Vlasenko // Sums'ka starovina. - 2016. - № XLVIII. - S. 25-49.
7. Kas'janov G. Do pitannja pro ideologiju Organizacii' ukrai'ns'kih nacionalistiv [Elektronnij resurs] // Ukrai'ns'ka pravda. Istorichna pravda [veb-sajt]. - 16.01.2012. - URL: <http://www.istpravda.com.ua/research/2012/01/16/55531/> - Nazva z ekranu (28.03.2016).
8. Knish Z. Pri dzherelah ukrai'nskogo organizovanogo nacionalizmu / Z. Knish; peredmovna D. Kvitkov's'kogo. - Toronto: Sribna Surma, 1970. - 186 s.
9. Dokumenti i materialy z istorii Organizacii' Ukrai'ns'kih Nacionalistiv. - K.: Vid-vo im. Oleni Teligi, 2005. - T. 1: 1927-1930 / Uporjad. Ju. Cherchenko, O. Kucheruk. - 480 s.
10. Kongres Ukrai'ns'kih Nacionalistiv 1929 r.: dokumenty i materialy. - L'viv, 2006. - 420 s.
11. Dokumenty i materialy z istorii Organizacii' Ukrai'ns'kih Nacionalistiv. - K.: Vid-vo im. Oleni Teligi, 2007. - T. 2. - Ch. 2: Listuvannja E. Konoval'cja z D. Andrievs'kim (1927-1934 rr.) / Uporjad. Ju. Cherchenko; nauk. red. N. Mironec'. - 536 s.
12. Central'nij derzhavnij arhiv gromads'kih ob'ednan' Ukraïni (CDAGO), f. 269, op. 2, spr. 269.
13. Mandrik M. Ukrai'ns'kij nacionalizm: stanovlennja u mizhvoennu dobu / M. Mandrik; Fundacija im. O. Ol'zhicha v Kanadi. - K.: Vid-vo im. Oleni Teligi, 2006. - 351 s.
14. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 270.
15. M. ir. Z zhittja ukrai'ns'koi' emigracii' v Jugoslavii // Rozbudova nacii. - 1929. - Ch. 6-7 (18-19). - S. 244-246.
16. Zvidomlennja Kongresu Ukrai'ns'kih Nacionalistiv // Rozbudova Nacii. - Praga, 1929. - Ch. 1-2 (13-14). - S. 61.
17. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 274.
18. Nacionalist. List z Bolgarii // Rozbudova nacii. - 1929. - Ch. 6-7. - S. 246-247.
19. Cibul's'kij B. List iz Bolgarii // Trizub. - 1929. - Ch. 36. - S. 16-19.
20. Hronika. V Bolgarii. Vorsklenko I. Pishut' z Bolgarii // Trizub. - 1930. - Ch. 48. - S. 27.
21. Ukrainskija vpros // Nezavisimost. - Sofija, 1930. - 30 julij. - S. 1.
22. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 276.
23. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 277.
24. Dokumenty i materialy z istorii Organizacii' Ukrai'ns'kih Nacionalistiv. - K.: Vid-vo im. Oleni Teligi, 2005. - T. 2. - Ch. 1: 1931-1934 / Uporjad. Ju. Cherchenko, nauk. red. N. Mironec'. - K.:

- Vid-vo im. Oleni Teligi, 2010. - 464 s.
25. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 277a.
  26. Nezalezhnij. List z Bolgariï // Trizub. - 1931. - Ch. 41. - S. 14-17.
  27. Bolgarija // Nezalezhnist'. - Parizh, 1931. - Ch. 16-17 (15 zhovtnja). - S. 3-4.
  28. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 278.
  29. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 282.
  30. Zhivjuk A. Mizh endekami j bil'shovikami: Mikola Nickevich v ukraïns'komu nacionalistichnomu rusi 1920-1940-h rr. / A. Zhivjuk // Z arhiviv VUCHK-GPU-NKVD-KGB. - 2010. - № 2 (35). - S. 212-236.
  31. Mangachev P. Ukrainskata emigracija v B#lgarija prez perioda mezhdu dvete svetovni vojni (1918 g. - 1944 g.) / P. Mangachev. - Sofija: Kolbis, 2011. - 321 s.
  32. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 283.
  33. Ob'ednannja ukraïns'kih organizacij za kordonom // Rozbudova naciï. - 1932. - Ch. 1-2. - S. 1.
  34. Kul'chic'kij Ć. Persha plastova emigracija // Plastovij shljah. - Mjunhen, 1951. - Ch. 5. - S. 29-35.
  35. Centralen derzhaven arhiv na Republika B#lgarija (CDAB), f. 1717K, op. 2, a.e. 347.
  36. Hronika. V Bolgariï. Karpilivs'kij G. 1-j ukraïns'kij kongres u Sofii // Trizub. - Parizh, 1933. - № 41. - S. 30-31.
  37. Malinivs'kij Ja. Pershij delegats'kij z'ïzd Sojuzu Ukraïns'kih Organizacij v Bolgariï (List iz Sofii) // Trizub. - Parizh, 1935. - Ch. 3-4. - S. 14-16.
  38. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 279.
  39. Vinar L. Naukova dijalt'nist' D-ra Olega Kandibi / L. Vinar // Ukraïns'kij istorik. - 1985. - Ch. 1-4 (85-88). - T. 22. - S. 49-74.
  40. Narizhnij S. 15 lit dijalt'nosti Ukraïns'kogo istorichno-filologichnogo tovaristva v Prazi (1923-1938) / S. Narizhnij. - Praga, 1940. - 15 s.
  41. Kandiba O. Tehnika posudin na nizhci v paskovij keramici / O. Kandiba // Ukraïns'kij istorik. - 1985. - Ch. 1-4 (85-88). - S. 136-140.
  42. CDAGO, f. 269, op. 2, spr. 280.
  43. HR-HDA, f. 1357, kut. 2, br. 46387 (1939).
  44. Macjah Ć. Ukraïnci v Horvatiï / Ć. Macjah // Ukraïnci Horvatiï. Materiali i dokumenti = Ukrajinci Hrvatskej. Materiali i dokumenti. - Zagreb: Grafika, 2002. - Kn. 1. - S. 51-61.
  45. Knish Z. Pered pohodom na Shid. Spogadi j materijali do dijannja Organizacii Ukraïns'kih Nacionalistiv u 1939-1941 rokah / Z. Knish. - Ch. 1. - Toronto: Sribna Surma, [b. r.]. - 187 s.
  46. Mariskevich T. G. Stosunki OUN z «malimi» evropejs'kimi derzhavami ta organizacijami pravo-radikal'nogo sprjamuvannja / T. G. Mariskevich // Problemi ta perspektivi rozvitku ekonomiki i pidpriemnictva ta komp'juternih tehnologij v Ukraïni: zb. tez dopovidej H nauk.-prakt. konf., 31 bereznja - 5 kvitnja 2014 r. - L'viv: Vid-vo L'vivs'koï politehniki, 2014. - S. 293-296.
  47. Knish Z. Pered pohodom na Shid. Spogadi j materijali do dijannja Organizacii Ukraïns'kih Nacionalistiv u 1939-1941 rokah / Z. Knish. - Ch. 2. - Toronto: Sribna Surma, [b. r.]. - 191 s.
  48. Z zhurnaliv i knizhok // Materiali do istorii ukraïnciv u Bosniï. - T. 5 / Ukladach i red. o. d-r R. Miz'; «Ruske slovo», Greko-katolic'ka parafija sv. Petra i Pavla. - Novij Sad, 2008. - S. 109-218.
  49. Stepčyšyn M. Ukrajinski sveučilištarac u službi nacije / M. Stepčyšyn // Hrvatska smotra. - Zagreb, 1936. - Br. 3. - S. 56-61.
  50. V[o]jtanivskij V. Ukrajinci o nama // Hrvatska smotra. - Zagreb, 1936. - Br. 4. - S. 136.
  51. V[o]jtanivskij V. Ukrajinci o nama // Hrvatska smotra. - Zagreb, 1937. - Br. 2. - S. 127-128.
  52. Borot'ba horvativ za volju // Surma. - 1934. - Ch. 1-2 (75-76). - S. 7-9.
  53. Liskij B. Djelovanje ukrajinskoh društva «Prosvita» iz Zagreba među Ukrajincima u Bosni i Hercegovini između dvaju ratova. - C. 53-67.
  54. Z presi // Trizub. - Parizh, 1936. - Ch. 39. - S. 8-10.
  55. Chornij P. «Poshilisja v durni» / P. Chornij // Trizub. - Parizh, 1937. - Ch. 7-8. - S. 13-18.
  56. Drushtva i ustanove // Politika. - Beograd, 1936. - Br. 10224 (8 novembar). - S. 27.
  57. Beloemigracija u Jugoslaviji: 1918-1941. T. 1 / Priredili T. Milenkoviĥ, M. Pavloviĥ; Institut za savremenu istoriju. - Beograd: Foto Futura, 2006. - 506 s.
  58. Central'nij derzhavnij arhiv vishhij organiv vladi ta upravlinnja Ukraïni (CDAVO), f. 4465, op. 1, spr. 196.
  59. Krivonis V. Vidpovid' brehacham / V. Krivonis // Za Ukraïnu. - Belgrad, 1939. - Ch. 5. - S. 3-11.
  60. Kravchenko Ja. Skoropadshhina / Ja. Kravchenko // Za Ukraïnu. - Belgrad, 1939. -

Ch. 5. - S. 12-20.

61. Krivonis V. Moskovs'kij imperijalizm j ukrains'kij fashizm / V. Krivonis // Za Ukraïnu. - Belgrad, 1939. - Ch. 6. - S. 1-9.

62. CDAVO, f. 4465, op. 1, spr. 197.

63. Bondarenko K. Fashizm v Ukraïni. Do istorii problemi / K. Bondarenko // Ukraïns'ki varianti [elektronna versija]. - 1997. - № 2. - S. 79. URL: <http://joanerges.livejournal.com/348951.html?thread=2895639>

64. Galuzevij derzhavnij arhiv Sluzhbi bezpeki Ukraïni (GDA SBU), f. 5, spr. 26440, t. 1.

65. Kvitkovs'kij-Kvitka D. Evgen Konovalec' i Bukovina / D. Kvitkovs'kij-Kvitka // Evgen Konovalec' ta jogo doba. - Mjunhen: Vidannja Fundacii im. Evgena Konoval'cja, 1974. - S. 561-576.

66. Krivoruchko D. Moskva bez maski / D. Krivoruchko // Samostijna dumka. - 1935. - Ch. 2-3. - S. 138-142.

67. Krivoruchko D. Prisyjata / D. Krivoruchko // Samostijna dumka. - 1936. - Ch. 9-12. - S. 397.

68. Rusov Ju. Poezija vizvol'nih zmagan' / Ju. Rusov. - Toronto: Na varti, 1954. - 110 s.

69. Marunjak V. Kul'turna referentura PUN v rokah 1937-1942 / V. Marunjak // Ukraïns'kij istorik. - 1985. - Ch. 1-4 (85-88). - T. 22. - S. 75-80.

70. Shtogrin D. Listi pro Kandibu / D. Shtogrin // Ukraïns'kij istorik. - 1985. - Ch. 1-4 (85-88). - T. 22. - S. 157-183.

71. Kandyba O. Schipenitz. Kunst und Gerate eines neolithischen Dorfes / O. Kandyba. - Wien: Schroll, 1937. - 156 s.

72. Kandiba O. Shipinci. Mistectvo ta znarjaddja neolitichnogo selishha / O. Kandiba, per. z nim. - Chernivci: Bukrek, 2004. - 156 s.

73. Antonovich M. Dr. Oleg Kandiba / M. Antonovich // Ukraïns'kij istorik. - 1985. - Ch. 1-4 (85-88). - T. 22. - S. 46-48.

74. GDA SBU, f. 5, spr. 26440, t. 2.

Власенко В. М.

доцент, кандидат исторических наук, Сумский государственный университет (Украина). ScopusAuthor ID: 563-3026-3000

РАДИКАЛЬНО-НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКАЯ СРЕДА МЕЖВОЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭМИГРАЦИИ В ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ

Охарактеризована радикально-националистическая среда украинской политической эмиграции в трёх балканских странах – Болгарии, Румынии и Югославии. Выделены её основные структурные единицы – местные ячейки Организации украинских националистов и Украинский фашистский сдвиг (движение). Первые действовали в Болгарии и Югославии, второй – лишь в Югославии. Проанализирована деятельность Украинского товарищества «Просвита» в Загребе и Украинского культурного объединения в Болгарии, находившимся под влиянием ОУН. В украинской эмигрантской среде в Румынии ОУН не смогла создать собственные ячейки. Они действовали лишь на этнических украинских землях – в Северной Буковине и части Бессарабии. Рассмотрено взаимодействие разных сред украинской политической эмиграции в регионе.

Ключевые слова: Болгария, Организация украинских националистов, политическая среда, Румыния, украинская эмиграция, Украинский фашистский сдвиг, Югославия.

Vlasenko V. M.

PhD (History), Associate Professor (Ukraine), Sumy State University. ScopusAuthor ID: 563-3026-3000

RADICAL-AND-NATIONALISTIC ENVIRONMENT OF THE INTERWAR UKRAINIAN POLITICAL EMIGRATION IN THE SOUTH-EASTERN EUROPE

Radical-and-nationalistic Environment of the Interwar Ukrainian Political Emigration in Bulgaria, Romania and Yugoslavia was represented by the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) and the Ukrainian Fascist Shift (Movement). The former emerged in 1929 uniting some military and youth nationalist organizations and had its organizational net in the Balkans. The leaders of its centre in Bulgaria were Ivan Korshun, Ivan Shymansky and Mykola Nitskevich, in Yugoslavia – Grygory Kaliuzhny and Vasyl Voitanivsky.

The centre of OUN in these countries were not numerous but they were active in the emigrant environment. In the fight against the supporters of State Centre of the Ukrainian People's Republic, the Ukrainian Union of State Grain Harvesters and the Ukrainian National

Cossack Community for the influence on the emigrants positive results were achieved. They were favoured by Mykola Sciborsky's, one of the OUN leaders, frequent visits to Bulgaria and Yugoslavia. The OUN influence spread onto the Ukrainian Community "Prosvita" in Zagreb with numerous affiliates in Croatia and Bosnia and the Ukrainian Cultural Association in Bulgaria. The attempts to head the unions of the Ukrainian organizations in Bulgaria and Yugoslavia were not successful. In Bulgaria the OUN centres were most influential in Sofia and Varna, in Yugoslavia – in Zagreb (Croatia). V. Voitanytsky, the OUN leader in Croatia, maintained contacts with the Croatian revolutionary organization ("Ustashi").

The Ukrainian Fascist Shift (UFS) emerged in the mid-1930s in Belgrade. Its leader was Lev Bogunets (Baganets). The UFS did not have a branched net of centres. Its activity was merely confined to Serbia. The Shift published the miscellany "For Ukraine", oriented at Germany and was in the opposition both to the OUN and the government of the Ukrainian People's Republic in emigration.

In the interwar period the OUN in Romania had its own net on the ethnic Ukrainian lands – in the Northern Bukovina and a part of Bessarabia. It was at the end of 1939 that some members of the Ukrainian Community in Bucharest headed by Vasyl Melnyk broke the relationship with the government of the Ukrainian People's Republic in emigration and together with the local centre of the Ukrainian Union of State Hetmanski were subordinated to the OUN. The group of V. Melnyk maintained the contact with the Romanian right-wing radical organization "The Iron Guard".

Key words: *Bulgaria, the Organization of Ukrainian Nationalists, political environment, Romania, the Ukrainian emigration, the Ukrainian Fascist Shift, Yugoslavia.*

Отримано 20.12.2016